

NAŠ BRAT: ŽIVOT KAPETANA FLORE SENDS¹

Flora Sends, opčinjujuća ličnost svog doba i nadahnuće ženama širom sveta, oživljava i zauzima svoje pravo istorijsko mesto u ovoj knjizi nastaloj uz pomoć njene porodice i na osnovu do sada neobjavljenih privatnih dokumenata i fotografija.

Ove godine navršava se jedan vek od početka Velikog rata i jedna godina od publikovanja biografije *Naš brat: život kapetana Flore Sends*, iz pera, britanske spisateljice L. Miler. Britanska studija *A Fine Brother: The Life of Captain Flora Sandes*, objavljena je 2012. godine, a godinu dana kasnije postala je dostupna i srpskoj čitalačkoj publici, zahvaljujući izdavačkoj kući „Laguna” iz Beograda i prevodiocu Nenadu Dropuliću.

U drugoj polovini 19. veka, početkom 1876. godine, u predvečerje 22. januara, rodila se u protestantskoj englesko-irskoj porodici iz Korka, kao osmo dete Semjuela i Sofije, Flora Sends. Nije se ni slutilo da će za koju deceniju Flora biti svedok uspona i padova srpske istorije od 1914. godine, a Srbija njena obećana zemlja, umesto viktorijanske Engleske. Osim toga, ko bi kazao da će „britanska dama” postati jedina žena oficir – borac u uniformi iz zapadne Evrope, o čijim će podvizima pisati svetski mediji („Njujork tajms“ i londonski „Tajms“) za sve vreme rata, kao i da će je Srbija odlikovati Karađorđevom zvezdom sa mačevima, da će njen dosije biti čuvan u Vojnom arhivu u Beogradu, a vojni podvizi ugrađeni u temelje savremene civilizacije.

Spisateljica Luiz Miler, magistar međunarodne politike i prava, podstaknuta željom da spozna život Britanki, kao i žena iz drugih savezničkih zemalja koje su kao medicinsko i humanitarno osoblje radile u Srbiji za vreme Prvog svetskog rata, a posebno inspirisana podvizima Britanke Flore Sends, napisala je biografiju o pomenutoj britansko-srpskoj heroini. Njeno istraživanje upotpunjeno je podacima prikupljenim u Srbiji, kao i svedočenjima potomaka porodice Sends (narativni izvori). Osim toga, svoj trag L. Miler ostavila je u Srbiji i snimanjem dokumentarnih emisija o englesko-srpskim odnosima za vreme Prvog svetskog rata.

Monografija *Naš brat* predstavlja izuzetno preglednu studiju o jedinoj ženi iz zapadne Evrope koja je učestvovala kao vojnik u Prvom svetskom ratu, a vremenom postala i heroina zbog izuzetne borbe i istaknute vojne karijere u srpskoj vojsci. Autorka svoje izlaganje započinje detinjstvom muškobanjaste devojčice viktorijanske Engleske Flore Sends, a zatim sa-držajnim izlaganjem rekonstruiše njen odlazak u Srbiju, njenu bolničku karijeru, stupanje u vojsku, brak, boravak u gestapovskom zatvoru tokom Drugog svetskog rata i poslednje godine života, tada već, gospođe Judenič.

Publikacija ima izuzetno preglednu strukturu, hronologija je jasna i precizna, problemske celine su dobro uočene i analizirane, a svaka od njih

¹ Luiz Miler, *Naš brat: život kapetana Flore Sends*, Beograd: Laguna, 2013, str. 535

podeljena na neujednačen broj poglavlja. Naravno, svemu prethodi tekst *Flora Sends: po mnogo čemu jedinstvena britansko-srpska heroina*, Ambasadora Velike Britanije u Srbiji Majkla Devenporta [11–13], koji prati *Predgovor srpskom izdanju* [15–17], a zatim sledi *Prolog* [19–21]. Na kraju knjige se nalazi *Epilog* [423–431], *Pogovor* [433–435], *Izjave zahvalnosti* [437–439], *Popis izvora* [441–459], *Beleške i napomene* [461–515]. Pored svega pomenutog, knjiga sadrži *Registar* [517–535], kao i belešku *O autorki* [537]. Biografija, odnosno, *Život kapetana Flore Sends* smeštena je na 535 stranica koje povezuje 8 listova crno-belih fotografija, dok je samo jedna u koloru smeštena na prednjoj korici knjige. Osim toga, na zadnjoj korici, pored lika Flore Sends, nalazi se nekoliko sadržajnih rečenica o junakinji monografije. Na hrptu stoji ime spisateljice i naziv dela.

U odeljku *Izvori* saznajemo koje je fondove, muzejske, arhivske i bibliotečke, autorka koristila za pisanje monografije. Na spisku se nalaze: Vojni muzej u Beogradu, Nacionalni arhiv u Koledž Parku, Filmski arhiv istočne Anglije, Arhiva instituta „Huver“ i Britanske Kolumbije, kao i fondovi Univerzitetskih i Nacionalnih biblioteka. Pomenuta građa i literatura nije prezentovana samo kroz tekstualni deo knjige, već se odnosi i na ilustrativni deo monografije, koji je jednako važan za čitaoca, a možda i najvažniji, jer su ovde prikazane fotografije, reprodukcije slika koje se ne mogu videti na drugom mestu. Na kraju publikacije, u delu naslovljenom *Beleške i napomene*, možemo zapaziti 1182 endnote.

Uvereni da je prikazana monografija veliki doprinos srpskoj istoriografiji, smatramo da će ona postati nezaobilazan priručnik u proučavanju srpske istorije za vreme Velikog rata. Ova publikacija nema svoj značaj samo za uski krug istraživača koji se bave pomenutim periodom srpske istorije, već i za širu publiku, jer pruža jasan hronološki pregled događaja, upoznaje sa najvažnijim ličnostima i ukazuje na suštinske pojave. Takođe, smatramo da je velika prednost ove monografije i njeno izdanje na engleskom jeziku, čime je čitaocima, i van granica naše zemlje, a posebno u Velikoj Britaniji, data mogućnost da spoznaju podvige zaboravljenih Britaniki, koje su radile i umirale služeći srpskom narodu tokom Prvog svetskog rata. U danima velikih odluka Flora Sends je kazala: *Život ugledne dame jednostavno nije za mene i uskoro ću povući neki očajnički potez* i zaista je načinila jedan veliki potez, koji mnoge žene 21. veka nikada neće imati hrabrosti da povuku.